TRƯỜNG ĐẠI HỌC SÀI GÒN
TẠP CHÍ KHOA HỌC
ĐẠI HỌC SÀI GÒN
ISSN 1859 - 3208
Số 81 (03/2022)

SAIGON UNIVERSITY
SCIENTIFIC JOURNAL
OF SAIGON UNIVERSITY
No. 81 (03/2022)

Email: tcdhsg@sgu.edu.vn ; Website: http://sj.sgu.edu.vn/

"KỸ NĂNG NGHE" TRONG GIÁO DỤC ÂM NHẠC

"Ear training" in music education

TS. Nguyễn Thị Ngọc Dung[(1)], PGS.TS. Nguyễn Thị Mỹ Liêm[(2)]
[(1), (2)]Trường Đại học Sài Gòn

TÓM TẮT

Từ trước đến nay, trong giáo dục và đào tạo âm nhạc, huấn luyện kỹ năng nghe là một trong hai giá trị cốt lõi và cũng là mục tiêu cần đạt thuộc học phần Ký Xướng âm. Tuy nhiên, khảo sát nội dung của phân môn Kỹ năng nghe trên thế giới, sẽ thấy nhiều khác biệt so với thực tế đào tạo Kỹ năng nghe tại Việt Nam. Quan niệm mới về Kỹ năng nghe không chỉ giúp cho người học có khả năng nghe, nhận biết, chuyển đổi âm nhạc thành những ký hiệu viết trên 5 dòng kẻ (hệ thống ký âm phương Tây) mà còn bao gồm cả năng lực hiểu biết và cảm thụ âm nhạc. Bài viết giới thiệu cách huấn luyện Kỹ năng nghe theo quan niệm mới cũng như một số nội dung, phương pháp huấn luyện phục vụ cho mục tiêu mới này.

Từ khóa: *âm nhạc chuyên nghiệp, đào tạo, giáo dục, giáo dục âm nhạc phổ thông, kỹ năng nghe*

ABSTRACT

Up to now, in music education and training, listening skill is one of the two core modules and also the goal to be achieved in the Solfege subject. However, the results of investigating the content of the listening skill module in the world show differences compared to the reality of listening skill training in Vietnam. The new concept of listening skill (now called Ear-training) not only helps learners to be able to hear, recognize and convert musical sounds into symbols written on five lines (called Western Music Notation) but also includes the learner's ability to understand music and appreciate all elements of music. The article introduces how to practice ear-training according to the new concept and training contents and methods to serve this new goal.

Keywords*: professional music, training, education, music in general education, ear-training*

1. Đặt vấn đề

Từ trước đến nay, trong giáo dục và đào tạo âm nhạc, "kỹ năng nghe" là một trong hai giá trị cốt lõi và cũng là mục tiêu cần đạt thuộc học phần Ký Xướng âm. Tuy nhiên, nếu khảo sát nội dung của phân môn Kỹ năng nghe (Ear-training) trên thế giới, sẽ thấy có nhiều khác biệt so với thực tế đào tạo kỹ năng nghe tại Việt Nam. Quan niệm mới về kỹ năng nghe không chỉ là giúp cho người học có khả năng nghe, nhận biết, chuyển đổi âm nhạc thành những ký hiệu viết lại trên 5 dòng kẻ (hay còn gọi là hệ thống ký âm phương Tây - Notation) mà còn bao gồm cả khả năng hiểu biết và cảm thụ âm nhạc.

Hơn nữa, trong nội dung môn Âm nhạc theo Chương trình giáo dục phổ thông do Bộ Giáo dục và Đào tạo ban hành năm 2018 (Vietnam t. M., 2018), "*cảm thụ âm nhạc*" là một phần quan trọng, được nhấn mạnh và trải đều từ lớp 1 đến lớp 12. Tuy vậy, nghiên cứu về vấn đề này hiện nay còn bỏ ngỏ. Nhiều học phần, môn học

Email: ntndung@sgu.edu.vn

trong chương trình đào tạo giáo viên âm nhạc (Art Faculty, Music Teacher Education Curriculum, 2021) vẫn chưa bắt kịp với các quan niệm mới trên thế giới, điển hình là phân môn Ký âm trong học phần Ký Xướng âm.

2. Ký Xướng âm và kỹ năng nghe

"Ký Xướng âm" là tên gọi một học phần thuộc nhóm kiến thức ngành của chương trình đào tạo các chuyên ngành Âm nhạc (dành cho tất cả các ngành Âm nhạc học, Sáng tác, Chỉ huy âm nhạc, Biểu diễn nhạc cụ, biểu diễn Thanh nhạc và Sư phạm âm nhạc). Môn học gồm có hai nội dung chính (mà trong bài này chúng tôi tạm gọi là phân môn) là: huấn luyện người học nhạc kỹ năng đọc âm nhạc (gọi là xướng âm) và kỹ năng nghe – viết lại (gọi là ký âm). Kỹ năng Ký âm và Xướng âm có vai trò quan trọng đối với người học âm nhạc cũng như kỹ năng Đọc và Viết đối với người học ngoại ngữ. Xướng âm hay Ký âm đều nhằm tạo cho người học khả năng nhận biết, hiểu được âm nhạc và viết được âm nhạc.

2.1. Xướng âm

Trong từ điển Tiếng Việt phổ thông, "*Xướng âm là đọc các nốt nhạc theo đúng độ cao, độ dài, độ mạnh quy định…"* (Viện Ngôn Ngữ học, 2002, tr.1073)

Theo tự điển Le Robert của Pháp, Xướng âm (solfier) là "hát những tác phẩm âm nhạc bằng cách đọc tên nốt nhạc" (*Chanter un morceau de musique en nommant les notes*) và "là một sự học tập những yếu tố căn bản của âm nhạc và của hệ thống ghi chép âm nhạc bằng nốt" (*Etude des principes élémentaires de la musique et de sa notation)* (Robert, 2000, tr.1044).

2.2. Ký âm

Theo Doãn Mẫn,*"ký âm là môn học sử dụng những dấu hiệu, hình vẽ để ghi chép những âm thanh cao, thấp, dài, ngắn, mạnh nhẹ trong âm nhạc"* (Doãn Mẫn, 1980).

Cũng trong tự điển Le Robert, trong ngôn ngữ và cả trong âm nhạc, việc học cách viết, ghi chép lại ngôn ngữ được đọc lên hay ghi lại bài bản âm nhạc được vang lên, người Pháp gọi là "chính tả" (Dictée), có nghĩa là "sự tập luyện nhằm đảm bảo bằng việc một bài viết được đọc to lên (hoặc bản nhạc đàn lên) được ghi chép lại thành chữ viết theo những quy tắc của chính tả (hoặc ký hiệu viết nốt nhạc)" (*Exercice consistant en un texte lu à haute voix (ou chanter) qui doit être transcrit selon les règles de l'orthographe (ou notation)* (Robert, 2000, tr. 323). Có thể thấy, ký âm là ghi, viết lại bằng những ký hiệu đã được học từ những âm thanh được nghe; là sử dụng những ký hiệu được quy ước để ghi chép lại âm nhạc, bản nhạc.

Tuy nhiên, việc huấn luyện để người học nhạc đạt được kỹ năng nghe và "viết chính tả" âm nhạc đòi hỏi rất nhiều thời gian, công sức của người dạy (cũng tương tự như khi ta huấn luyện trẻ em kỹ năng viết chính tả) và phụ thuộc vào yếu tố năng khiếu của người học.

Mặt khác, mục đích cuối cùng của việc tạo cho người học âm nhạc kỹ năng nghe không chỉ dừng lại ở khả năng ký – viết lại âm thanh bằng ký hiệu mà còn là khả năng nhận thức, hiểu và cảm thụ khi tác phẩm âm nhạc vang lên thông qua những đặc trưng về ngôn ngữ và những yếu tố biểu hiện của âm nhạc. Đây mới chính là điểm quan trọng cần hướng đến trong giảng dạy – đào tạo âm nhạc ngày nay.

2.3. Kỹ năng nghe

Trong đào tạo nghệ sĩ chuyên nghiệp, người ta đưa ra yêu cầu phản xạ nhạy bén và có khả năng phân biệt âm thanh với độ

chính xác cao (cả những chi tiết nhỏ nhất trong giai điệu âm nhạc hoặc tác phẩm âm nhạc). Bởi vì âm nhạc vang lên và lập tức biến mất nên cần phải được lập tức ghi nhớ. Do vậy, ngoài yêu cầu phản xạ nhạy bén với âm thanh, còn có yêu cầu ghi nhớ âm thanh. Kỹ năng nghe được huấn luyện thông qua những bài học ký – viết lại âm nhạc trên năm dòng kẻ và gọi là phân môn Ký âm. Tức là, sự nhận biết những âm thanh nghe được phải được thể hiện bằng cách chuyển thành những ký hiệu đã được học và ghi chép lại trên giấy. Có thể ký – viết lại ngay lập tức khi nghe (yêu cầu về phản xạ) hoặc nhớ lại sau khi nghe và viết lại (yêu cầu ghi nhớ). Đây là cách huấn luyện phổ biến trong các cơ sở đào tạo âm nhạc chuyên nghiệp tại Việt Nam.

Ở một phương diện khác, giáo dục âm nhạc phổ thông và giáo dục âm nhạc chuyên nghiệp đều đòi hỏi năng lực cảm thụ âm nhạc của người học nâng cao dần theo trình độ chuyên môn và việc bồi dưỡng năng lực này cho người học nhạc không hoàn toàn giống với việc huấn luyện kỹ năng ký - viết lại âm nhạc.

Âm nhạc với những quy luật có tính chất ước lệ, với những yếu tố hình thành nên ngôn ngữ âm nhạc như cao độ, trường độ (tiết tấu), hòa âm, âm sắc, âm khu, sắc thái, cách thể hiện âm nhạc… cần được cảm nhận, nhận thức và điều này quan trọng đối với giáo dục con người theo quan niệm mới. Bởi lẽ bước đầu tiên con người tiếp xúc với âm nhạc là qua thính giác. Nhưng đối với âm nhạc kinh viện, âm nhạc không lời, để cảm nhận được âm nhạc, tiếp theo là nhận thức về giá trị nghệ thuật và biểu đạt thành nhận định cụ thể là cả một quá trình. Bên cạnh cảm giác về mặt vật lý âm thanh, âm nhạc còn được con người cảm thụ và nhận thức nó thông qua sự liên tưởng kết hợp với kinh nghiệm, vốn sống mà con người có được trong quá trình nhận thức thế giới chung quanh kết hợp với những hiểu biết căn bản về âm nhạc. Do đó, cần giới thiệu cho người học cảm nhận được cái hay, cái đẹp của âm nhạc. Kỹ năng nghe trong quan niệm này được hiểu là kỹ năng cảm thụ khi âm nhạc vang lên.

Theo hai quan điểm trên, học phần Ký Xướng âm thuộc chương trình đào tạo các chuyên ngành âm nhạc và Sư phạm âm nhạc cần được nghiên cứu theo các hướng khác nhau. Về mặt nội dung và phương pháp, không chỉ huấn luyện kỹ năng nghe – viết lại mà còn kết hợp với kỹ năng nghe – cảm thụ âm nhạc.

3. Huấn luyện phân môn Kỹ năng nghe tại Việt Nam hiện nay

3.1. Huấn luyện Kỹ năng nghe tại các cơ sở đào tạo âm nhạc chuyên nghiệp

Tại Việt Nam, từ khi các nhạc viện/học viện âm nhạc được thành lập, học phần Ký xướng âm luôn là học phần cơ bản – cơ sở của chương trình (Ho Chi Minh City, 2016); Kĩ năng Ký-Xướng âm là nội dung kiểm tra đầu vào, là nền tảng để người học tiếp thu các học phần âm nhạc khác, và cũng là kỹ năng nghề nghiệp đầu tiên đối với người làm công tác âm nhạc chuyên nghiệp. Học phần Ký xướng âm được tổ chức giảng dạy với thời lượng dài, yêu cầu cần đạt khá rõ nét: huấn luyện người học âm nhạc có kỹ năng Xướng âm (đọc nhạc) và Ký âm (nghe và viết lại âm nhạc). Hai kỹ năng này có mối quan hệ mật thiết nhau, hỗ trợ lẫn nhau và thường được tổ chức dạy chung trong một buổi học với các hoạt động học tập liên kết nhau.

Thông thường, mỗi trường/cơ sở đào tạo âm nhạc chuyên nghiệp trên thế giới sẽ có tài liệu dạy phân môn Ký âm riêng. Hầu hết các tài liệu dạy, học Kỹ năng nghe và

Ký âm của các trường ở Pháp, Mỹ, Anh, Nga, Thái Lan, Malaysia… đang sử dụng đều là sách in các đoạn nhạc, mẩu nhạc ngắn, bài chính tả âm nhạc. Người dạy sử dụng piano để đàn các bài tập này cho người học viết lại (giống như cách đọc – viết chính tả của ngôn ngữ). Tùy theo trình độ, mỗi giáo trình, tài liệu huấn luyện ký âm có độ khó khác nhau, và có các yêu cầu huấn luyện khác nhau. Các tài liệu nổi bật được nhiều nước sử dụng hiện nay trong phân môn Ký âm như:

- Г.Фридкин, *Музыкальные диктанты* (Г.Фридкин, 1981), là bộ sách của hệ thống đào tạo âm nhạc chuyên nghiệp ở Liên Xô (cũ), được sử dụng ở các nước xã hội chủ nghĩa trước đây và tại các cơ sở đào tạo âm nhạc chuyên nghiệp Việt Nam từ năm 1981 đến nay.
- Các bộ sách dành cho chương trình giảng dạy của các nhạc viện ở Pháp (Ouvrages suivi dans les classes du Conservatoire) khá phong phú, mỗi bộ có nhiều tập, bao gồm hàng trăm bài ký âm để các giáo viên, giảng viên dạy nhạc sử dụng theo nhu cầu riêng, điển hình có các bộ sách đang lưu hành trong khoảng 20 năm gần đây như:

+ Becker M., *Cours complet de Ditées Musicales*; (Becker M.);

+ Anne Le Forestier, *Ditées à parties manquantes*; (Forestier, 1989);

+ Georges Dandalot, *Étude du Rythme*; (Georges, 1965);

+ Simone Petit, *Cours complet de Ditées Musicales*; (Petit, 1956);

+ J. Hansen, A. M. Dautremer & M Dautremer, *250 Ditées Musicals Graduées*; (J. Hansen, A. M. Dautremer & M Dautremer, 1953);

+ Neil & Anna Butterworth, *400 Aural training exercises from the Master*; (Neil & Anna Butterworth, 1966);

+ Alain Weber, *Étude du Rythme par Les Thèmes Musicaux*; (Weber, 1985);

v.v.

Bên cạnh các giáo trình, tài liệu học tập của nước ngoài, Học viện Âm nhạc quốc gia Việt Nam hiện đang sử dụng *"Giáo trình Ký xướng âm"* do nhiều tác giả cùng sưu tầm tài liệu và biên soạn. (Nguyễn Trọng Ánh và cộng sự, 2000). Bộ sách gồm 6 tập, mỗi tập tương ứng một trình độ, là 24 bài học tương đương 48 tiết dạy. Cấu trúc mỗi bài học được phân làm 4 mục: (1) Lý thuyết (chỉ giới hạn là những vấn đề tối thiểu, gợi ý cho phần xướng và ký âm), (2) Xướng âm, (3) Tiết tấu, (4) Ghi âm. Trong phần tiết tấu có các bài tập thực hành gõ tiết tấu xen kẽ nội dung hướng dẫn nghe – nhận ra tiết tấu ở các tập 3, 4, 5, 6. Phần ghi âm là các bài tập ghi âm đa dạng, nhiều yêu cầu khác nhau: Nghe 1 bè và nghe – ghi 2 bè; ghi cao độ với tiết tấu cho sẵn, ghi tiết tấu với cao độ cho sẵn, ghi âm theo trí nhớ sau khi nghe vài lần (đoạn nhạc ngắn), xác định âm chủ, loại nhịp, tính chất âm nhạc, v.v. Cũng như các giáo trình dạy ghi âm khác, bộ sách chủ yếu đưa vào các bài tập ký âm 1, 2 bè, 3 bè; có thêm phần "điền các bè còn thiếu trong mẫu câu nhạc in sẵn", v.v. Nhưng hầu hết chỉ do giáo viên dùng piano đàn cho người học viết lại, hoàn toàn không có hướng dẫn về phương pháp. Tuy yêu cầu cần đạt của phân môn Ký âm vẫn còn ngả theo hướng "chính tả âm nhạc", nhưng đây là lần đầu tiên thuật ngữ *Kỹ năng nghe* xuất hiện chính thức trong chương trình khung của cơ sở đào tạo âm nhạc chuyên nghiệp.

3.2. Huấn luyện Kỹ năng nghe trong đào tạo chuyên ngành Âm nhạc tại các cơ sở đào tạo đa ngành

Khảo sát nội dung huấn luyện Kỹ năng

nghe thuộc học phần Ký Xướng âm thuộc nhóm học phần cơ sở ngành trong chương trình đào tạo tại các Khoa Nghệ thuật, Đại học Văn Hiến (Art Faculty, Curriculum, 2015), Khoa Âm nhạc, Đại học Nguyễn Tất Thành (Music Faculty, 2016), Khoa Nghệ thuật ứng dụng, Đại học Văn Lang (Applied Arts Faculty, 2019), Khoa Nghệ thuật, Đại học Sài Gòn (Art Faculty, Music Teacher Education Curriculum, 2021)… cho thấy đa phần hiện nay đang sử dụng giáo trình, tài liệu học tập được rút ra từ chương trình chi tiết học phần Ký Xướng âm của các cơ sở đào tạo âm nhạc chuyên nghiệp Việt Nam.

Ngoài ra còn có bộ sách *"Giáo trình Đọc-Ghi nhạc"* do nhóm tác giả Phạm Thanh Vân – Nguyễn Hoành Thông biên soạn (Phạm Thanh Vân-Nguyễn Hoành Thông) là sản phẩm thuộc Dự án đào tạo giáo viên trung học cơ sở (LOAN no.1718-VIE), gồm 3 tập. Mỗi bài học được thiết kế để giảng dạy trong vòng 2 tiết, theo trình tự sau: (1) Luyện gam – quãng; (2) Luyện tiết tấu; (3) Nghe – Ghi nhạc; (4) Tập đọc nhạc. Qua việc hệ thống hóa và sắp xếp lượng kiến thức từ đơn giản đến phức tạp, bộ sách này đưa ra một "đường dẫn" có tính kỹ thuật để sinh viên tự rèn luyện nhằm giúp cho sinh viên có khả năng tự vận động bổ sung kiến thức. Tuy nhiên, nguồn học liệu cho môn học đều được viết cho đàn piano, chú trọng vào việc rèn luyện kỹ năng đọc nhạc và kỹ năng ký âm theo kiểu chính tả âm nhạc và thiếu hẳn những hướng dẫn dành cho mảng nghe và cảm thụ tác phẩm âm nhạc.

Các tài liệu học tập này không thể hiện nội dung hay trình bày những hướng dẫn cụ thể về việc huấn luyện kỹ năng nghe. Thông qua việc nâng dần độ khó trong bài ký âm (về tiết tấu, giai điệu, hòa âm, phức điệu, đối vị…) năng lực ghi âm của người học được nâng dần. Người dạy tùy vào năng khiếu, khả năng "thích nghi" của người học để lựa chọn bài tập phù hợp. Cách dạy và học này không thể hiện nội dung về cảm thụ âm nhạc.

Hầu như chưa có nhiều nghiên cứu về việc huấn luyện nghe – ký âm ở Việt Nam và nhìn chung, phần lớn các tài liệu huấn luyện hay giảng dạy, học tập ký âm – kỹ năng nghe được các giảng viên thu thập, sử dụng khác nhau, cách thức khác nhau, hoặc chỉ sử dụng các tài liệu của Nga (đã xuất bản khá lâu) và một ít tài liệu của Pháp, Mỹ. Học phần Ký Xướng âm nói chung và phân môn Kỹ năng nghe nói riêng cần có bước đổi mới về nội dung cũng như phương pháp để đáp ứng nhu cầu giáo dục âm nhạc trong thời đại mới.

4. Huấn luyện Kỹ năng nghe theo phương pháp "FMS"

Ở Pháp và một số nước châu Âu ngày nay, học phần Ký xướng âm đã được thay bằng học phần "Formation musical – solfege" viết tắt là "FMS". Ngay trong rất nhiều tài liệu lý thuyết, nghiên cứu về phương pháp này, những nhà nghiên cứu vẫn cho rằng "FMS" còn chưa được biết đến nhiều cũng như còn chưa có vị trí trong "từ vựng âm nhạc" thế giới. Không nhiều giáo viên âm nhạc biết đến thuật ngữ này và vẫn gọi chung là "Solfège" cả đối với những nước nói tiếng Anh.

Thuật ngữ FMS có thể tạm dịch nghĩa là "Huấn luyện cơ bản âm nhạc" theo cách mà một số trường đại học, học viện âm nhạc ở Bỉ, Canada chuyển ngữ sang tiếng Anh (Basic Music Training) hoặc sử dụng luôn chữ viết tắt là FMS (Formation musicale – solfège) (Conservatoire Royal De Bruxelles, n.d.). (Conservatoire de musique de Montreal, n.d.). Theo giới thiệu các môn

học trên website Nhạc viện Hoàng gia Bruxelles (Bỉ) (Conservatoire Royal De Bruxelles, n.d.), "*FMS là huấn luyện cơ bản âm nhạc ở tất cả các bậc học tại các học viện âm nhạc hay nhạc viện. Môn học mang tính lịch sử khi mở ra sự không giới hạn cho việc học ký xướng âm (trước đây chỉ bao gồm đọc – xướng âm và chính tả âm nhạc*)". Ngày nay, các khóa học này đã được mở rộng đến mức *"bao gồm cả văn hóa, cảm xúc và cảm nhận được khía cạnh chân thực nhất của âm nhạc, song song với mục đích truyền thống của việc học Ký xướng âm là học đọc và viết âm nhạc*" ("Formation Musicale solfege" or "music theory", forms the basis for all other formal musical training both at academy and conservatoire level. Historically often limited to learning solfège (sight-reading through, listening and dictation of music, and music theory), nowadays the course has expanded to also include the cultural, sensorial and truly artistic aspects of music, alongside the traditional objective of learning how to "read" and "write" music...)[1].

Lập luận của các cơ sở đào tạo âm nhạc trên là: xướng âm vốn tuyệt đối cần thiết cho người học nhưng không phải là duy nhất. Trong môn học FMS, lĩnh vực kiến thức, nội dung giảng dạy và huấn luyện của học phần Ký Xướng âm trước đây được mở rộng, mang tính thực tiễn nhiều hơn và cụ thể hơn. Người học sẽ hát, nghe, diễn giải, bình giảng những tác phẩm quan trọng trong nhạc mục của âm nhạc kinh điển phương Tây, học cách "sáng tạo" âm nhạc dựa trên nguồn lực sẵn có. Trong huấn luyện, tiết tấu được cảm nhận, tác động trực tiếp lên cơ thể, thực hiện bằng chính cơ thể và nhạc cụ (là sự vận dụng các phương pháp giảng dạy âm nhạc của Dalcroze, Carl Orff vào học phần Ký Xướng âm). Quá trình sáng tạo âm nhạc được thực hiện đồng thời với thực hành âm nhạc qua các phương pháp như bắt chước, mô phỏng lại, biên soạn lại từng mẩu giai điệu hoặc mẩu tiết tấu cho trước.
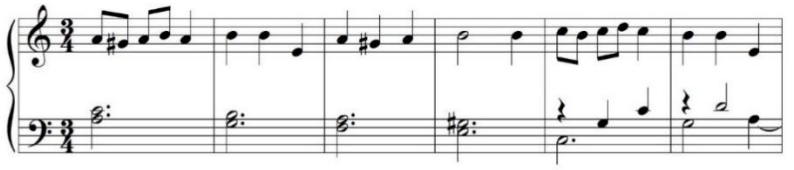
Bằng FMS, người ta hát, vận động, lắng nghe, khám phá – phát hiện những điều mới mẻ trong âm nhạc rồi mới đến đọc nhạc, viết nhạc, chơi nhạc. Người học làm giàu văn hóa âm nhạc của bản thân bằng việc tiếp xúc với thực tế vang lên của tác phẩm âm nhạc. Trong FMS, người ta yêu cầu người học dùng chính cơ thể của mình để cảm nhận, liên tưởng, biến tấu, sáng tạo âm nhạc, và dùng chính thành quả cảm nhận này là nguồn lực cho các hoạt động mới khác, v.v. Phương pháp của FMS là học âm nhạc bằng thực hành và trích xuất từ thực tiễn cuộc sống. Thông qua các tác phẩm âm nhạc kinh điển trong thực tế biểu diễn, người dạy chọn lọc từng vấn đề lý thuyết cần thiết để nâng cao kiến thức và năng lực cảm thụ âm nhạc cho người học. Phần lớn những quan điểm hoặc phương pháp của FMS nêu trên chỉ mang tính định hướng, còn cách làm cụ thể sẽ tùy thuộc vào sáng tạo của mỗi giảng viên và sự tiếp thu của người học cũng mục đích của việc huấn luyện và điều kiện cho phép về phương tiện.
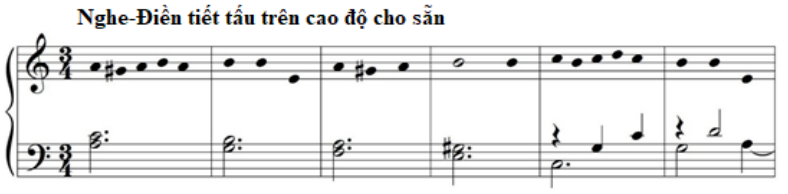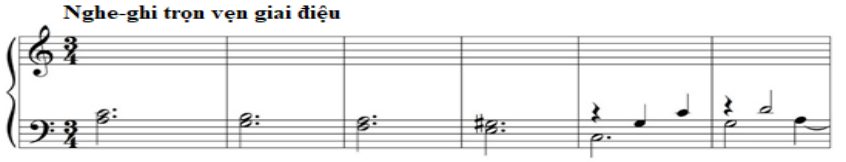
Ví dụ 1: Cho sinh viên (SV) nghe một tiểu phẩm cho Piano của Henry Purcell, bản Menuet viết cho đàn Clavecin.

1) Phần nghe – bình giảng

Các bước tiến hành	Mục tiêu
Giới thiệu tác giả Henry Pucell; Giải thích thời kỳ âm nhạc của tác giả Henry Pucell; Giới thiệu thể loại của tác phẩm – thể loại Menuet.	*Lịch sử âm nhạc*
Cho SV nghe lần thứ nhất (hoặc nghe từ 1-2 lần), lưu ý cấu trúc bài nhạc, phân câu… sự lặp lại; cho SV cảm nhận và phân tích giọng, nhịp (tiết tấu và tiết điệu menuet). Có thể cho SV gõ lại tiết tấu để làm quen với tiết điệu của những điệu menuet, điệu múa có từ thời Trung cổ ở một số nước châu Âu.	*Cấu trúc âm nhạc* *Các thành tố âm nhạc*
Cho SV nghe lần thứ hai (hoặc nghe thêm từ 1-2 lần) để SV kiểm tra lại những nhận xét, phân tích, bình giảng tác phẩm.	*Kiểm tra nhận định*
Cho SV nghe nhiều lần với tác phẩm được biểu diễn bởi các nhạc sĩ nổi tiếng khác nhau. Nếu có thể, cho SV xem vũ điệu menuet… để tiếp cận với một điệu múa cung đình được biến đổi thành tiểu phẩm khí nhạc.	*Mở rộng liên tưởng*
Cho SV phát biểu cảm nhận về tác phẩm.	*Trải nghiệm cá nhân*

2) Phần nghe – ký âm (chính tả âm nhạc)
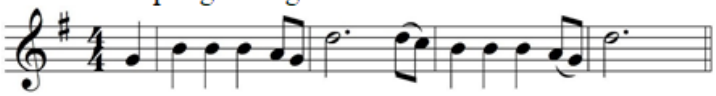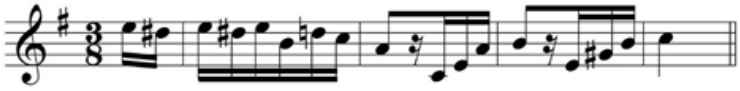
Các bước tiến hành	Mục tiêu
Chuẩn bị	
Bước 1- Cho SV nghe bằng cách đàn tác phẩm trên piano một cách chính xác, đàn một cách "khuôn mẫu" như bản phổ đã ghi, không có những thể hiện tình cảm của nghệ sĩ. 	*Huấn luyện nghe – phân tích – so sánh*
Bước 2- Cho SV nghe tiểu phẩm trên do một nghệ sĩ biểu diễn: lưu ý sinh viên những chỗ rubato, legato… nhắc sinh viên nhận ra, phân biệt các chi tiết để cảm nhận khi có thể so với việc đàn chính xác theo những ký hiệu ghi trên đàn piano.	
Nghe – viết lại: được tiến hành theo từng bước, từ dễ đến khó.	
Bước 3- Nghe – ký âm qua hình thức điền khuyết: SV bổ sung 01 thành tố âm nhạc còn thiếu trên văn bản âm nhạc cho sẵn như: tiết tấu, cao độ, sắc thái.	*Huấn luyện nghe – nhận diện từng thành tố âm nhạc*

	
Bước 4- Đối với những SV có năng lực nghe tốt hơn, GV có thể yêu cầu người học bổ sung một bè trong các bè của tác phẩm. 	*Huấn luyện nghe tổng thể*
Bước 5- Sau khi SV hoàn tất bài làm, GV cần cho SV xem đáp án để người học tự đánh giá đồng thời với việc nghe lại tác phẩm. Điều này cần thiết để giúp người học tiếp cận nhiều nhất với bản phổ, tự nhận ra sự chênh lệch, thiếu sót của mình giữa nghe và viết lại.	*Tự đánh giá, kiểm tra và đối chiếu*

Qua các ví dụ nêu trên, người học được giới thiệu đầy đủ về tác giả, tác phẩm để có thể có được những gợi ý nhiều nhất, giúp cảm nhận được tác phẩm. Người dạy phải có kiến thức vững vàng để đưa người học tiếp cận tác phẩm ở nhiều phương diện khác nhau. Trong quá trình nghe, người học được hướng dẫn phân tích cấu trúc, đặc điểm âm nhạc, các nhận dạng về thể loại, thời đại, tác giả hoặc cụ thể hơn là giai điệu, tiết tấu, hòa âm, những chi tiết đặc biệt, sáng tạo của nghệ sĩ trong khi biểu diễn tác phẩm. Tiêu biểu như so sánh về nhạc khí thể hiện tác phẩm (clavecin và piano), so sánh giữa diễn tấu một cách máy móc và diễn tấu trên sân khấu, so sánh diễn tấu trên sân khấu giữa nhiều nghệ sĩ khác nhau, v.v.

Phương pháp huấn luyện kỹ năng nghe theo FMS cho phép SV tìm hiểu, thực hành kỹ năng nghe theo nhiều góc tiếp cận âm nhạc khác nhau, từ đơn giản đến phức tạp như nghe và xác định âm sắc nhạc cụ trong tác phẩm; nghe và cảm nhận tính chất âm nhạc; nghe và xác định vòng hòa âm; nghe và xác định kết cấu âm nhạc; nghe và xác định cấu trúc âm nhạc; nghe và xác định một số phong cách âm nhạc, v.v. Đây chính là những bước khởi đầu cần thiết để những giáo viên âm nhạc phổ thông trong tương lai biết cách hướng dẫn học sinh của mình trong nội dung Nghe nhạc, Thường thức âm nhạc (Vietnam t. M., 2018).

Ví dụ 2: GV giới thiệu 2 nhạc cụ kèm âm thanh của từng nhạc cụ (file audio/video). Sau đó cho SV nghe mẫu nhạc độc tấu và xác định âm sắc của nhạc cụ đang thể hiện. Qua bài tập này, SV học được cách nhận định về âm sắc nhạc cụ trong thực tế tác phẩm cũng như sự liên tưởng – kết nối giữa các tác phẩm âm nhạc kinh điển với nhạc cụ thể hiện.

Giảng viên	SV
Bài Spring - Sáng tác Vivaldi 	Piano Violin Saxophone
Bài Pour Elise-sáng tác Beethoven 	Piano Violin Saxophone

Ví dụ 3: GV giới thiệu một tác phẩm âm nhạc kinh điển và cho SV nghe tác phẩm đó được thể hiện với nhiều phong cách âm nhạc khác nhau. Qua bài tập này, SV học được cách nhận diện các phong cách âm nhạc khác nhau trên cùng một học liệu, phân tích sự khác biệt giữa các phiên bản âm nhạc so với tác phẩm gốc, đồng thời hình thành sự liên tưởng – kết nối giữa các tác phẩm âm nhạc với các đặc trưng về văn hóa và lịch sử.

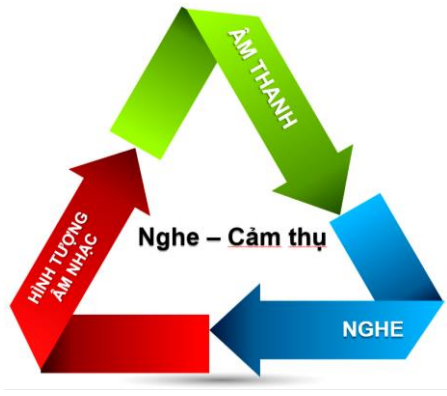
Bảng 1: Tác phẩm *Canon in D* được thể hiện theo nhiều phong cách âm nhạc khác nhau

Tác phẩm **Tác giả**	**Phong cách âm nhạc**	**Link nghe**
Canon in D (Pachebel)	Early Music (1680)	https://www.youtube.com/watch?v=JvNQLJ1_HQ0
Cannon Rock - JerryC	Rock (2009)	https://www.youtube.com/watch?v=pjiOXTv6xVY
Cannon in D	Jazz Bigband (2013)	https://www.youtube.com/watch?v=ZyCobK3tVwM

Có thể mô hình hoá sự khác biệt trong quan điểm huấn luyện Kỹ năng nghe – viết lại âm nhạc và Kỹ năng nghe – cảm thụ âm nhạc bằng hình minh hoạ sau:

Hình 1: *Mô hình huấn luyện Kỹ năng nghe-viết lại*

Hình 2: *Mô hình huấn luyện Kỹ năng nghe-cảm thụ*

5. Kết luận

Huấn luyện Kỹ năng nghe cần được tổ chức một cách mở rộng để người học có khả năng cảm nhận được tác phẩm và không thấy việc nghe – viết lại tác phẩm âm nhạc là một áp lực. Sự gợi ý trước khi đặt bút ghi (gợi ý về tiết tấu, giọng điệu, thể loại…) và những phân tích sau khi nghe sẽ hình thành kiến thức, hiểu biết và cảm nhận về tác phẩm, giúp SV thêm yêu tác phẩm, từ đó chủ động hơn trong quá trình viết lại âm nhạc.

Kỹ năng nghe không chỉ dừng lại ở mức nghe và viết lại âm nhạc. Kỹ năng nghe giúp cho người làm nghệ thuật âm nhạc phát triển tai nghe "bên trong". Người được huấn luyện Kỹ năng nghe một cách toàn diện sẽ có khả năng nghe được âm thanh trong đầu (mặc dù không được thực hành trên nhạc cụ) khi nhìn tổng phổ – hình dung được bài nhạc sẽ vang lên như thế nào trước khi thực hiện nó trên đàn. Điều này giúp phát triển trí nhớ âm nhạc, đặc biệt đối với các nghệ sĩ biểu diễn nhạc cụ. Kỹ năng nghe cần thật sự trở thành nền tảng cho tri thức âm nhạc của một nghệ sĩ, nhạc sĩ cũng như làm nền tảng cho năng lực cảm thụ âm nhạc đối với một công dân. Muốn vậy, đào tạo âm nhạc chuyên nghiệp hay đào tạo giáo viên âm nhạc phổ thông cần được xác định rõ hướng đi, cách làm, mà FMS là một gợi ý khá hấp dẫn, khả thi và không khó thực hiện nếu người dạy có nhiều gia công, tìm tòi, sáng tạo và dám "dấn thân".

Chú thích:

[1] https://www.sight-o.io/en/blog/solfege-vers-formation-musicale/ truy cập ngày 5/5/2021.

Tuyên bố về quyền lợi: Các tác giả xác nhận hoàn toàn không có xung đột về quyền lợi.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

Nguyễn Trọng Ánh và cộng sự (2000). *Giáo trình Ký xướng âm.* Học viện Âm nhạc Quốc gia Việt Nam.

Applied Arts Faculty (2019). *Curriculum.* Van Lang University.

Art Faculty (2015). *Curriculum.* Van Hien University.

Art Faculty (2021). *Music Teacher Education Curriculum.* Saigon University.

Becker M. (n.d.). *Cours complet de Ditées Musicales, 6 volumes.* Alphonse Leduc, Paris.

Conservatoire de musique de Montreal. (n.d.). Retrieved from https://www.conservatoire.gouv.qc.ca/fr/conservatoires/musiquemontreal/

Conservatoire Royal De Bruxelles. (n.d.). Retrieved from http://www.conservatoire.be/

Forestier, A. L. (1989). *Ditées à parties manquantes.* Alphonse Leduc, Paris.

Ho Chi Minh city, C. (2016). *Performance Instrument-Curriculum.* Hochiminh: (Internal).

J. Hansen, A. M. Dautremer & M Dautremer. (1953). *250 Ditées Musicales Graduées (Très faciles et de moyenne force).* Alphonse Leduc, Paris;.

Doãn Mẫn (1980). *Phương pháp xướng âm.* Hà Nội, NXB Văn hóa.

Marucha, D. D. (2016). *Musical dictation.* PWM, Poland.

Music Faculty (2016). *Curriculum.* Nguyen Tat Thanh University.

Neil & Anna Butterworth (1966). *400 Aural training exercises from the Master.* Novello & Co LTD, London.

Petit, S. (1956). *Cours complet de Ditées Musicales, 4 volumes,.* Alphonse Leduc, Paris.

Phạm Thanh Vân – Nguyễn Hoành Thông (2004). *Giáo trình Đọc-Ghi nhạc.* NXB Đại học Sư Phạm.

Robert, L. (2000). *Dictionnaire de la langue Francaise.*

Sadie, e. b. (2001). *The New Grove Dictionary of Music and Musicians.* Oxford University Press.

Viện Ngôn Ngữ học (2002). *Từ điển Tiếng Việt phổ thông.*

Vietnam, the Ministry of Education & training (2018). Music Curriculum in General Education.

Vietnam, the Ministry of Education & training (2018). General Education Program 2018 .

Weber, A. (1985). *Étude du Rythme par Les Thèmes Musicaux, 2 volumes.* Alphonse Leduc, Paris;.

Г.Фридкин, t. g. (1981). *Музыкальные диктанты.* Muzika.

Ngày nhận bài: 27/8/2021 Biên tập xong: 15/03/2022 Duyệt đăng: 20/03/2022